

době, v nichž přirozeně hraje Kosmovo svědectví ústřední roli.

Hodnocení Kosmova díla v mnohém předznamenal již František Palacký, který pražského kanovníka ověřil přívlastkem „český Herodotos“, stejné označení pak použili také Josef Emler a V. V. Tomek v úvodu k edici ve Fontes rerum Bohemicarum. Kosmovo dílo příznačně hodnotili prizmatem pozitivistického dějepiscetví a oceňovali především kronikářovu schopnost kriticky rozlišovat mezi relevancí snášených údajů. Od letopisu „praotce českého dějepiscetví“ očekávali službu vědeckému bádání. Komentář Marie Bláhové ze sedmdesátých let již posunul vnímání Kosmova díla i ve smyslu literárních kvalit, obecně byl ale nadále akcentován primárně historický přínos Kosmova díla.

Výrazný zlom v náhledu na Kosmovu kroniku znamenala interpretace Dušana Třeštíka. Ten neváhal přirovnat děkana Kosmu k Františku Palackému. Mezi oběma viděl paralelu v tom, jak se, byť každý v jiné době a za jiných podmínek, stali mluvčími českého národa a dokázali zformulovat jeho vlivnou ideologii. Třeštík se tak zasloužil o to, že se na Kosmův text přestalo nahlížet jako na pouhý svod údajů k českým raně středověkým dějinám, a naopak začal být chápán v kontextu literární produkce, což vedlo k přemýšlení nad jeho autorským záměrem. Třeštík také poukázal na fakt, že kronika je i dnes stále ještě čtivým poutavým dílem a že postačí dobrý překlad a několik málo vysvětlivek, aby si i současný čtenář mohl toto dílo z úsvitu 12. věku vychutnat. A nemusí jít jen o vděčnou historiku o vévodovi Velfovi a Matyldě Toskánské. Třebaže Kosmas chtěl nejen vzdělávat, ale i bavit, Třeštík sám však položil důraz na politický rozměr vyznění Kroniky Čechů a vykreslil Kosmovu práci jako promyšlený politický „pamflet“ s těžištěm v podobě smelujícího mýtu přemyslovské pověsti. Podle něj byly Kosmovou tvůrčí motivací neutěšené poměry, vládnoucí v přemyslovském knížectví po roce 1100, a kronika tak měla současníkům ukázat slavné dějiny české země a také chyby, kterých se mocní mají vyvarovat, aby v knížectví panoval soulad a mír. Platnost Třeštíkových soudů, které nezestárlý ani s odstupem desetiletí, stvrzuje i Wihoda, který na nich staví svůj výklad, byť v jednotlivostech se jejich názory občas různí. Odrazem jinde vedených polemik je např. pasáž o charakteru pozemkového vlastnictví v Čechách Kosmovy doby.

Nové vydání svědčí o tom, že i na prahu 21. století zůstává Kosmova Kronika Čechů živým textem. Lze jen doufat, že se i díky mo-

dernizovanému překladu podaří přivést ke Kosmovu dílu novou generaci čtenářů a přiblížit jim jak odkaz českého Herodota, tak život lidí raněho středověku. Kvalita odvedené práce je nepochybně příslibem.

JOSEF ŠRÁMEK

Politikatörténeti források Bátori István első helytartóságához (1522–1523), ed. Norbert C. TÓTH, Magyar Országos Levéltár, Budapest 2010

290 s., ISBN 978-963-631-192-6

Současná produkce mladých maďarských historiků potvrzuje, že se zdejší dějepiscetví ve srovnání s českým podstatně více věnuje edicím středověkých pramenů. Zvláště oblíbené jsou prameny listinné a listovné povahy, vydávané v tematických sbírkách či v souborech zaměřujících se na jednotlivé šlechtické rodiny. Anotovaná edice Norberta C. Tótha se zaměřuje na politickou činnost Štěpána Bátoriho v úřadu místodržícího v Uhrách v letech 1522–1523, kdy byl král Ludvík se svou chotí na návštěvě českých zemí.

Norbert C. Tóth, specialista na uherský pozdní středověk, je členem Maďarské mediévistické výzkumné skupiny (Magyar Medievisztikai Kutatócsoport), již zastiňují Maďarská akademie věd, Ústav a muzeum vojenských dějin, Univerzita v Szegedu a Maďarský zemský archiv a kterou v současnosti vede László Veszprémy. Kromě jiných záležitostí se autor podílí na edičním projektu *Zsigmondkori oklevéltár*. Předložená kniha spadá do širšího projektu zpřístupňování materiálů rodiny Bátorů z Ecsedu, která probíhá již od roku 2008 a stále pokračuje novými edicemi.

Edice obsahuje celkem 205 listů a listin z doby mezi lednem 1522 a červencem 1523, které se nějakým způsobem vztahují k Bátorihovi prvnímu místodržitelství v Uhrách. Nejedná se tedy pouze o listy a listiny vydávané Bátorim v záležitostech správy království v době nepřítomnosti panovníkovy a jeho komunikaci s obyvateli království, ale také o listy jiných vydavatelů včetně rakouského vyslance Andrey dal Burgo, vacovského biskupa a královského kancléře Ladislava Szalkaiho či samotného krále Ludvíka a jeho ženy Marie (srov. i přehled ostatních autorů na s. 7 a 11). Listy a listiny jsou vydávány z originálů uchovávaných v nejrůznějších archivech v Maďarsku, na Slovensku, v Rumunsku, v Chorvatsku i v Rakousku či na základě fotografií

uchovávaných v Maďarském zemském archivu. Uživatel by jistě ocenil přehled archivů a fondů, odkud byly texty editovány, takový seznam však bohužel chybí. To ovšem neubírá nic na kvalitě ediční práce, která je na nejvyšší úrovni (ostatně místa, kde se listiny nacházejí, jsou uváděna u jednotlivých textů). Edice obsahuje velice stručný úvod, v němž se autor vyjadřuje k souboru textů a k edičním zásadám, pro mezinárodní publikum je připojena i německá verze. Všechny listy a listiny jsou latinské, registry pak jsou uváděny v maďarštině.

Také pro české dějiny jde o zásadní soubor pramenů, které mohou osvětlit pobyt Ludvíka Jagellonského a jeho manželky v Praze. Dobře známé epizody spojené s královými zásahy do zemských úřadů tak mohou být doplněny o další podrobnosti, zejména průběh cesty. Panovník mimo jiné popisuje přijetí na moravském zemském sněmu v Brně a setkání s českou reprezentací na hranicích země, podrobně vylíčen o rovněž přijetí v Čáslavi a v Praze. Také zpáteční cesta přes Pardubice a Olomouc, kde zůstal král od 26. března do 16. dubna včetně velikonočních svátků (podle Dudíkem vydané olomoucké kroniky odjížděl až 17. dubna poté, co přihlížel spálení luterských knih na náměstí), je dobře dokumentovaná.

I při vstupu do Uher byl Ludvík náležitě přivítán. To vše zaznamenávají jak Ludvíkovy listy, tak zprávy rakouského vyslance a listy Ladislava Szalkaiho. Ze všech dokumentů také zjevně vysvítá jeden z hlavních účelů panovníkovy cesty do jeho druhého království. Byla jím, jak uvádí sám král v listě do Brašova, snaha vrátit se s vojskem a válečnými stroji, které měl využít v boji proti Turkům. Ludvík pak ve svých listech často zmiňuje vojsko, zbraně, výzbroj těch, kteří jej vítali, apod. Také na sněmech se snažil zajistit přísliby vojenské podpory, a zbraně dokonce hned kupoval (např. v Olomouci).

Kromě politických a vojenských záležitostí se čtenář vydaných listů může setkat s různými zajímavostmi z oblasti náboženských dějin, jako bylo např. Ludvíkovo objevení ostatků (hlavy) sv. Pavla Poustevníka na Karlštejně. Na tohoto světce se přímo odvolával uherský poustevnický řád sv. Pavla Poustevníka (paulíni), a proto byl tento nález pro Uhry velice významný, třebaže byl již dříve popisován a dobře znám. Mezi záležitostmi dějin všedního dne lze zmínit Szalkaiho stručný popis jeho pobytu v „českých lázních“ (ty bohužel nejsou upřesněny) nebo zprávu rábského kaplana Pavla, který posílá Štěpánu Bátorimu „pražské bílé pivo“. Bátorio o něj prý sám požádal při odjezdu kaplana z Budína.

Když Ludvík vyzýval královského číšníka Františka Battyányiho, aby přijel do Prahy (později ho této povinnosti zbavil), psal, aby si s sebou jeho významný dvořan přivezl jak koně, tak zbroj na turnaj, a to i kdyby se měli potkat až na králově zpáteční cestě na Moravě. Král by si tak mohl zpříjemnit dny při cestování.

Editované texty se vyjadřují především ke správě v Uhrách a k politickým jednáním krále, ani zmínky o všedním životě panovníka však nejsou nijak vzácné. Lze tedy doufat, že si vydaný svazek nalezne cestu i k českým historikům pozdního středověku. Norbert C. Tóth zpracoval vydané materiály rovněž v krátkém článku, který se vztahuje k pobytu Ludvíka a Marie v Čechách, ovšem i ten je představen především z uherské perspektivy (*A királyi pár Csehországban 1522–1523*). Osobně se domnívám, že spolupráce s maďarskými historiky při bádání o jagellonském období je nezbytná, a to nejen s ohledem na zprostředkování neznámých pramenů, ale rovněž kvůli rozdílným a tím i obohacujícím pohledům na jednotlivé události, osobnosti a fenomény.

ANTONÍN KALOUS

SOCIÁLNÍ A HOSPODÁŘSKÉ DĚJINY

Das Lehnswesen im Hochmittelalter: Forschungskonstrukte – Quellenbefunde – Deutungsrelevanz, hg. Jürgen DENDORFER – Roman DEUTINGER, Jan Thorbecke Verlag, Ostfildern 2010 (= *Mittelalter Forschungen* 34)

488 s., ISBN 978-3-7995-4286-9

Diskuse o lenním zřízení (*Lehnswesen*) představuje v německy mluvících zemích problematiku sui generis. Starší pojetí, výrazně ovlivněné právními dějinami, nahradil po antropologickém obratu (B. Schneidmüller, K. Görich, G. Althoff) přístup, který zkoumá a nově definuje vlastní význam lenního systému v kontextu různých konfigurací rádu v raném a vrcholném středověku. Vesměs ale bývá jeho existence pouze předpokládána, přičemž chybí detailní argumentace. I z tohoto důvodu si editoři předkládaného sborníku vytyčili za cíl postihnout význam lenního zřízení pro současníky. Jako další stěžejní bod